

OKUMA VE ZİHNİ YÖNETME

Prof. Dr. Firdevs GÜNEŞ

Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanı, firdevsgunes@bartin.edu.tr

Özet

Okuma, zihin gelişimine katkı sağlayan etkinliklerin başında gelmektedir. Öğrencilerin başarılı olmaları, okuma ve zihin becerilerini geliştirmelerine bağlı bulunmaktadır. Erken yaşlardan itibaren öğrencilerin okuma becerileri geliştirmek için okuma öğretimine büyük önem verilmektedir. Okuma sürecinde iki tür yöntem kullanılmaktadır. Bunlar tam ve seçmeli okuma olmaktadır. Tam okuma, metindeki bütün kelime ve cümlelerin okunduğu bir yöntemdir. Seçmeli okuma ise metindeki bazı cümle ve yerlerin seçilerek okunduğu bir yöntemdir. Okullarda önce tam okuma öğretilmekte, temel okuma becerileri geliştirildikten sonra seçmeli okumaya başlanmaktadır. Bu süreçte zihin yönetimi becerilerini geliştirme de önemli olmaktadır. Tam okuma yöntem ve teknikleri iyi uygulanmadığı takdirde öğrencinin zihnini yazar ele geçirebilmekte ve yönetmeye başlamaktadır. Böylece yazara bağlı bir zihin yapısı oluşmaktadır. Bu durumu önlemek için öğrencilere zihin yönetimi eğitimi verilmeli, tam okuma teknikleri iyi öğretilmeli, kitap ve yazar seçimine dikkat edilmelidir.

Zihin yönetimi, zihinsel işlemleri bilinçli olarak tanıma ve geliştirmeyi içeren bir eğitim yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda bireyin çeşitli etkinlikler sırasında uyguladığı zihinsel işlemlerin bilincine varması, geliştirmesi ve yönetmesi amaçlanmaktadır. Bunun için zihni yönetme becerilerini geliştirmeye ağırlık verilmektedir. Zihni yönetme becerileri dikkat, anlama, düşünme, öğrenme ve hayal etme olmak üzere beş temel beceriden oluşmaktadır. Bu beceriler okuma sırasında öğrencilerin bilgiyi alma, anlama, üzerinde düşünme, sorgulama, öğrenme ve yeni bilgiler üretme sürecine doğrudan katkı sağlamaktadır. Zihin yönetimi becerileri sosyal yaşamda da öğrencilerin kişiliklerini geliştirme ve yaşadıkları toplumla sağlıklı ilişkiler kurma açısından önemli yararlar sağlamaktadır. Ayrıca karar verme, seçme, amaçları gerçekleştirme, ihtiyaçları ve hakları savunma açısından zihin yönetimi becerilerini geliştirme zorunlu olmaktadır. Bu nedenle okumada zihin yönetimi becerilerini geliştirmeye önem verilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Okuma, tam okuma, seçmeli okuma, zihin yönetimi.

READING AND MANAGING OF MIND

Abstract

Reading is one of the important activities which provide mental development. To be successful, students should read and develop their mental skills. From early ages, teaching of reading is very important for the students to develop their reading skills. There are two methods which are called are complete and elective used in reading. Complete reading contains all the sentences and words in the text. Elective reading contains some parts of sentences and words in the text. At first complete reading is taught to the students after that elective reading. This type of method provides the development of mental skills. If the methods of the complete reading aren't applied carefully, author of the text takes hold minds of the students and manages. To deter these problems, books and the authors should choose and the methods of complete reading should teach very carefully.

Managing of mind is an educational approach that contains, analyzing mental processes, recognition and developing of these processes. That approach aims that makes the person realize his mental processes while he is applying in some activities. In this period, attention, learning, understanding, thinking, and dreaming is very important. The skills of the language and minds of the students are developed while they are reading. The skills of the managing of mind also help the social part of life. They are helpful for students' personalities and relations in the society. In addition, developing of the mental skills are an obligation for making a decision, choosing something, realizing some purposes, necessities and to defense some thoughts. So we should take care a lot about reading and developing skills of the managing of mind.

Key Words: Read the full reading, selective reading, managing the mind

Giriş

Bilgi çağını yaşayan dünyamızda eğitim bir güçtür. Bu güce ulaşmanın en önemli anahtarı ise okumadır. Okuma; dil ve zihinsel becerileri geliştirme, düşünceyi zenginleştirme ve geleceği yapılandırma çalışmalarının başında gelmektedir. Bu nedenle ilköğretimden üniversiteye kadar okuma etkinliklerine büyük önem verilmekte, sürekli yeni yaklaşım ve yöntemler geliştirilmektedir. Bu yaklaşımlardan biri de 'zihin yönetimi' yaklaşımıdır. Zihin yönetimi; okuma sırasında yürütülen zihinsel süreçleri tanıma, yönetme ve geliştirmeyi içermektedir. Böylece bireyi etkinleştirme, başarıyı artırma, yaratıcılığı geliştirme, zihinsel bağımsızlığı gerçekleştirme ve sürdürme amaçlanmaktadır.

Okuma, görme, algılama, seslendirme, anlama, zihinde yapılandırma gibi göz ve beynin çeşitli işlevlerinden oluşan karmaşık bir süreçtir. Bu süreç çizgi ve harflerin algılanmasıyla başlamaktadır. Ardından dikkat yoğunlaştırılarak kelimeler tanınmakta, cümlelerin anlamı bulunmakta, ilgi duyulan ve önemli görülen bilgiler seçilmektedir. Seçilen bilgiler, sıralama, sınıflama, ilişkilendirme, analiz-sentez, sorgulama, yorumlama, sorun çözme, değerlendirme gibi çeşitli zihinsel işlemlerden geçirilmektedir. İşlenen bilgiler bireyin ön bilgileriyle birleştirilerek yeni anlamlar oluşturulmaktadır. Bu süreçte öğrencinin ilgisi, güdülenmesi, okuma amacı, dil bilgisi ve okuma becerileri de etkili olmaktadır (MEB,2005). Oluşturulan yeni anlamlar bütünleştirilmekte ve zihne yerleştirilmektedir. Böylece okuma yoluyla alınan bilgiler öğrenilmekte ve zihinde yeniden düzenlenmektedir. Bu işlemlerin sürekli yapılması ise dil ve zihinsel becerileri geliştirici olmaktadır. Bu nedenle yapılandırıcı yaklaşımda okuma, bireyin dil ve zihinsel gelişime en büyük katkısı sağlayan öğrenme alanı olarak ele alınmaktadır.

Eskiden okuma öğretiminde "Okumak anlamaktır." anlayışı üzerinde duruluyor ve bu anlayışa dayalı çalışmalar yapıyordu. Günümüzde ise anlamak için okuma yerine "öğrenmek için okuma" anlayışına ağırlık verilmektedir. Öğrenmek için okuma, bir görevin gerçekleştirilmesi, bir işin yürütülmesi veya bir konunun derinlemesine incelenmesine yönelik öğrenme amaçlı okuma çalışmalarını içermektedir. Bu anlayışa göre okumanın amacı metindeki bilgileri öğrenmektir. Sadece okunan metinleri anlamakla kalınmamalı, bunun ötesine geçilmelidir. Okuyucu metinden öğrendiği bilgileri genişletmeli, yorumlamalı, sorgulamalı, sunulan verileri karşılaştırmalı, bilginin değerini ve önemini ölçmelidir. Aynı zamanda okuduğu bilgilerden yararlanmak için onları sistemli hale getirmeli ve zihninde düzenlemelidir (Güneş, 2007a; Brossard, 2002; Jay, 1996). Görüldüğü gibi öğrenmek için okumak; okuyucunun dil ve zihinsel becerileri yanında bilgiyi işleme ve genişletme becerilerini de içermektedir. Bu durum zihin yönetimi eğitimini gerekli kılmaktadır.

Zihin yönetimi, bilgiyi alma, işleme, kullanma ve üretme sürecinde uygulanan zihinsel işlemleri bilinçli olarak inceleme, tanıma ve geliştirme çalışmalarını içeren bir eğitim yaklaşımıdır (Garandierie, 2007). Bu yaklaşımda bireyin çeşitli etkinlikler sırasında uyguladığı zihinsel işlemlerin bilincine varması, geliştirmesi ve yönetmesi amaçlanmaktadır. Bu süreçte dikkat, öğrenme, anlama,

düşünme, hayal etme gibi çalışmalara ağırlık verilmektedir. Böylece bireyin zihnini geliştirerek başarısını artırma, yaratıcılığını ilerletme, zihinsel bağımsızlığını sürdürme, kendine güvenme ve geleceğine yön verme üzerinde durulmaktadır. Bu yaklaşım bireye kendi zihnini yönetme anahtarlarını sunmaktadır. Anaokulundan emekliliğe kadar herkese ve her yaşa yönelmekte ve öğretmen yetiştirmenin de önemli bir konusu olmaktadır.

Zihin yönetimi, okuma öğretiminde de üzerinde durulan becerilerden biridir. Bilindiği gibi günümüzde hızla çoğalan bilgilere ulaşmanın en kolay yolu okumadır. Okuma sürecinde alınan bilgileri bilinçli olarak işleme, anlama, sorgulama, düşünme ve kullanma açısından zihin yönetimi becerileri önemli olmaktadır. Bu nedenle zihin yönetimi becerilerini geliştirme çalışmalarına erken yaşlarda başlanmalıdır. Öğrencilerde temel okuma becerilerini geliştirme ve okuma alışkanlığı oluşturma genellikle ilk ve ortaokul düzeyinde şekillenmektedir. Bu düzeydeki öğrencilerin okuma becerilerini geliştirerek düşünen, anlayan, sorgulayan ve zihnini yöneten okuyucular olmaları, ülkemizin geleceği açısından büyük önem taşımaktadır.

Günlük okuma etkinliklerinde iki yöntem kullanılmaktadır. Bunlar tam okuma ve seçmeli okuma olarak adlandırılmaktadır. Tam okuma, okullarda ilk öğretilen ve günlük hayatta en çok kullanılan yöntemdir. Bu yöntemde metindeki bütün kelime ve cümleler okunmaktadır. Diğer ise metindeki bazı cümle ve yerlerin seçilerek okunduğu seçmeli okuma yöntemidir. Seçmeli okuma yöntemi temel okuma becerileri geliştirildikten sonra öğretilmektedir. Günlük okumalarda her iki yöntem de kullanılmaktadır. Bu yöntemlerin kendine özgü özellikleri, üstün ve zayıf yönleri bulunmaktadır. Ancak zihin yönetimi açısından aralarında önemli farklılıklar vardır. Tam okuma yönteminde metin ve yazar öne çıkmakta, yazar öğrencinin zihnini ele geçirmekte ve yönetmeye başlamaktadır. Bu nedenle öğrenci zihin yönetimi becerilerini geliştirmede güçlüklerle karşılaşmaktadır. Oysa seçmeli okumada okuyucu kendi zihnini kontrol altına almakta, yazardan bağımsız hareket etmekte ve zihnini kendisi yönetmektedir. Tam okumada bu durumu önlemek için zihin yönetimi eğitimine ağırlık verilmeli, öğrencilerine verilecek kitaplar dikkatle seçilmeli ve tam okuma teknikleri iyi öğretilmelidir. Aşağıda tam ve seçmeli okuma yönteminin özellikleri ile okumada zihin yönetimi süreci açıklanmaktadır.

Tam Okuma Yöntemi

Tam okuma; bir metindeki kelime ve cümlelerin hiçbirini atlamaksızın tümünü okumaya denilmektedir. Bu okumada gözler satırları izlerken zihin de yazarın düşüncelerine ve metindeki olayların akışına eşlik etmektedir. Tam okuma sadece metni baştan sona okuma değil, aynı zamanda metinde verilen bilgileri, resimleri, şemaları, grafikleri inceleme, anlama ve sorgulama, bunları birleştirerek yeni anlamlar oluşturma işlemlerini içermektedir. Bu işlemler okuyucunun metindeki bilgi ve resimleri derinlemesine anlamasını sağlamaktadır. Tam okuma, öğrenciye bir işin aşamalarını görme, yönergeleri adım adım izleme, olayları yakından gözleme, duyguları hissetme ve değerlendirme olanağı vermektedir.

Ayrıca metnin ana fikrini, önemli yerlerini ve yapısını keşfetmeyi kolaylaştırmaktadır. Bu okumada yazarın amacı da çabucak bulunmaktadır. Tam okumada bazen metnin tamamı üzerinde bazen de önemli bölümler üzerinde daha fazla yoğunlaşma söz konusu olmaktadır.

Okuma öğretimine tam okumayla başlanmakta ve öğrencilere önce tam okuma öğretilmektedir. Okuma ve anlama becerilerinin en iyi geliştirildiği okuma yöntemi olduğu için okullarda zorunlu ve sistemli olarak uygulanmaktadır. Bu okuma yöntemi bireyin, çevresini saran dünyayı, olayları, tarihini, geçmişini, kültürünü vb. öğrenmesini kolaylaştırmaktadır. Bu durum algılama, anlama, düşünme, genişletme gibi bireyin dil ve iletişim becerilerini geliştirmektedir. Bunların yanında, düşünme, anlama, sorgulama, sınıflama, analiz-sentez yapma gibi zihinsel becerileri de geliştirmektedir. Tam okuma bilinçli karar verme, öğrenmeyi sürdürme, işbirliği yapma, sosyal çatışmaları çözme, girişimcilik, çağdaş toplumun gereklerini yerine getirme gibi sosyal becerilerin de geliştirilmesine yardım etmektedir. Öğrenci, aile, okul ve sosyal sorumluluklarını, rollerini, görevlerini, günlük yaşamının gerektirdiği rollerini daha iyi yerine getirmek için tam okumadan yararlanmaktadır. Kısaca tam okuma öğrencinin dil, zihinsel, sosyal ve kültürel gelişimine büyük katkılar sağlamaktadır. Bu nedenle tam okuma yöntemi erken yaşlardan itibaren iyi öğretilmelidir.

Tam Okumada Göz ve Zihin: Tam okumada gözle zihin birlikte hareket etmektedir. Metin satır satır okunurken, gözlerle zihin satırlar üzerinde birlikte gidip gelmektedir. Gözler satırlardaki bilgileri toplamakta zihin de yazarın satırlara yerleştirdiği düşünceleri birleştirerek anlamlar oluşturmaktadır. Bu süreçte gözlerle zihin arasına yazarın düşünceleri girmekte ve okuma sürecini etkilemektedir. Bu durum aşağıda açıklanmaktadır.

Gözler Satırları İzler: Tam okumada öğrencinin gözleriyle zihni satırlar üzerinde birlikte gidip gelmekte ve uyum içinde çalışmaktadır. Satırlar soldan sağa çizgi şeklinde okunmakta, gözler satırları izlerken zihin de yazarın düşüncesine eşlik etmektedir. Tam okumada her satır okunduğu için gözler satırları izleyerek ilerlemekte ve topladığı bilgileri zihne göndermektedir. Oysa seçmeli okumada zihin gözleri sıkı denetim almakta, onları uyararak metnin farklı yerlerine yönlendirmekte ve okuma sürecini kendisi yönetmektedir.

Düşünceleri Yazar Harekete Geçirir: Bilindiği gibi metinler, bilgi, duygu ve düşüncelerin yerleştirildiği örüntülerdir. Bu yapıya her türlü bilgi, duygu ve düşünce yerleştirilmektedir. Yazar ile okuyucu arasında zihinsel etkileşimi sağlamak için metinler mantıksal bir yapıya göre hazırlanmaktadır. Metinde verilen bilgilerin seçilmesi, sıralanması, sunulması, yorumlanması, değerlendirilmesi, yani metnin mantıksal yapısını yazar belirlemektedir. Yazar amacına göre olayları ve düşünceleri sıralamaktadır. Tam okumada öğrenci yazarın bu sıralamasını izleyerek okumak ve yazarın sunduğu düşünceleri almak zorunda kalmaktadır.

Tam okumada göz metindeki her kelime ve cümleyi alarak zihne göndermektedir. Zihin bunları işleyerek düşünceler oluşturmaktadır. Tam okumada

metnin her kelimesi okunduğu için yazarın sunduğu bilgi ve olay sırasına göre düşünceler oluşturulmaktadır. Yani tam okumada düşünceleri yazar harekete geçirmekte ve düşünce oluşturma sürecini yazar yönetmektedir. Oysa seçmeli okumada düşünceleri yazar değil, metnin farklı yerlerinden bilgi toplayan gözler harekete geçirmektedir (Landry, 2007; Güneş, 2007 ve Richaudeau, 2004).

Öğrencinin Zihnini Yazar Yönetir: Okuma sürecinde zihin bir taraftan gözlerin topladıklarından düşünceler oluşturmakta, bir taraftan da bunları önceki satırlarda oluşturulan düşüncelerle birleştirmekte ve gelecek satırlardaki düşünceleri tahmin etmeye çalışmaktadır. Yani zihin düşünceleri bir satırdan diğerine taşımakta, önceki ve sonraki düşünceler arasında bağlantı kurmaktadır. Böylece hem gözlerin okuduğu satırlardaki düşünceleri hem de bir önceki ve bir sonraki düşünceyi kontrol altına almaktadır. Bu durum okumada zihnin temel işleyişidir. Bu işlemler sonucu oluşturulan yeni düşünceler ön bilgilerle bütünleştirilerek zihne yerleştirilmektedir. Zihin, bütün bu işlemleri hızlı biçimde yürütmekte ve okuma sürecinin tamamına hâkim olmaktadır.

Tam okumada öğrenci metni satır satır okumakta, yazarın metinde sunduğu bilgi ve olayları peş peşe almaktadır. Öğrencinin zihni ise yazarın sunduğu bilgilerden hareketle düşünceler oluşturmaktadır. Yani yazar öğrencinin düşünce oluşturma sürecine ve oluşturduğu düşüncelere yön vermektedir. Böylece öğrencinin zihin yapısı yazara bağımlı ilerlemekte ve gelişmektedir. Oysa seçmeli okumada okuyucunun zihni yazardan bağımsız hareket etmekte, metinden istediği yeri seçerek okumakta ve kendine göre gelişimini sürdürmektedir. Tam okumada seçme işlemi çok az yapıldığından okuyucu yazardan doğrudan etkilenmektedir. Özellikle sorgulayıcı okuma becerilerini geliştirememiş okuyucular ile zihin yönetimi becerilerini geliştirememiş ilk ve ortaokul öğrencileri, yazardan çok etkilenmektedir. Bu nedenle okullarda metin ve yazar seçimine dikkat edilmelidir.

Okuma sürecinde metinden oluşturulan yeni düşünce ve anlamlar zihinde düzenlenmektedir. Bu işlem okuyucuya göre değişmekte ve her okuyucunun kendine özgü bir zihin düzenleme modeli bulunmaktadır. Buna "anlama modeli" de denilmektedir. Anlama modeli okunan metinlerle geliştirilmekte ve zenginleştirilmektedir. Okunan metinlerin çeşitli olması anlama modelinin geniş ve esnek olmasını, hep aynı tür metinlerin ve yazarların okunması ise anlama modelinin dar ve tek tip olmasına neden olmaktadır. Okuyucu giderek anlama modeline göre bir dünya algısı ve bakış açısı oluşturmaktadır (Güneş, 2007; Güneş, 2009). Bu nedenle okumada anlama modeli geliştirme süreci büyük önem taşımaktadır. Tam okumada anlama modeli oluşturma süreci yazarın kontrolünde ilerlemektedir. Eğer öğrenci sorgulama yapamıyor ve yazarın amacını belirleyemiyorsa yazara teslim oluyor demektir. Böyle durumlarda yazar öğrencinin zihnini şekillendirmeye ve yönetmeye başlamaktadır. Öğrenci bilgileri olduğu gibi almakta ve giderek yazar gibi düşünmektedir. Bu süreçte öğrencinin hep aynı yazar ve metinleri okuması anlama modelini sınırlandırmakta, yazara göre bir dünya algısı, zihin yapısı ve bakış açısı oluşturmaya neden olmaktadır. Bunun için öğrencilere tam okuma teknikleri iyi öğretilmeli, anlama modellerini geliştirmeye yardım

edilmeli, metin ve yazar seçimine dikkat edilmeli, farklı yazarlara ait kitap ve metinleri okumaları sağlanmalıdır (Landry, 2007; Güneş, 2007; Güneş, 2009; Richaudeau, 2004; Lachapelle, 2001).

Seçmeli Okuma Yöntemi

Seçmeli okuma yöntemi, okuma sırasında metnin önemli yerlerini arama, bulma, seçme, bunları hızlıca okuma ve anlama amacıyla uygulanan yöntemdir. Bu yöntemde metindeki ayrıntılara girmeden önce bütünü yakalamaya, ana fikri bulmaya ve daha sonra tamamlayıcı bilgilere ulaşılmaya çalışılmaktadır. Seçmeli okuma yönteminde çeşitli teknikler kullanılmaktadır. Bunlar metni genel olarak inceleme, anahtar kelimeleri bulma, kaymağını alma, yerini bulma, planlama, düzenleme vb. olmaktadır.

Seçmeli okuma yöntemi 1897 yılında Filozof Henri Bergson'un çalışmalarıyla gündeme gelmiştir. Henri Bergson, okuma teknikleri ve özellikle seçmeli okuma ile ilgilenmiş, seçmeli okumanın nasıl gerçekleştirildiğine ilişkin araştırmalar yapmıştır. Daha sonraki yıllarda deneysel psikolojinin bazı araştırmalarında seçmeli okuma konusunda önemli bulgulara ulaşılmıştır. Goodman ve Smith, 1960-1970 yıllarında geliştirdikleri Tahmin Etme Teorisi'nde de seçmeli okumaya dikkat çekmişlerdir. Tahmin Etme Teorisi "Okumak aynı zamanda tahmin etmektir." cümlesiyle özetlenmiş ve tahmin etme ile seçmeli okumanın ilişkisi kurulmuştur. Bu araştırma ve teorilere göre okuyucu, okuma sırasında bütün kelimeleri okumamakta, bazılarını atlamaktadır. Okuyucu bazı cümlelerde gelecek kelimeyi önceden tahmin etmekte ve okumayı buna göre sürdürmektedir. Bazı durumlarda okuyucu sadece gelecek kelimeleri değil gelecek cümleyi de tahmin edebilmektedir. Hatta gelecek cümlede hangi fiil, sıfat ve şahıs olabileceğini kestirebilmektedir. Giderek tahmin etme sayısı artmakta, anlama hızlanmakta ve okuma kontrol altına alınmaktadır. Böylece okuyucu tahmin ettiği kelime ve cümleleri okumaya gerek duymamakta ve atlamaktadır. Bir başka ifadeyle okuyucu metinde tahmin ettiği bazı kelime, cümle, paragraf veya yerlerini atlayarak okumaktadır. Buna seçmeli okuma denilmektedir (Landry, 2007; Güneş, 2007; Güneş, 2009).

Okuma öğretiminde öğrencilere önce tam okuma öğretilmekte ardından aşamalı olarak seçmeli okuma yöntemine geçilmektedir. Öğrencilerin okuma becerilerini geliştirmek ve etkili okumalarını sağlamak için tam okuma yöntemi yeterli olmamaktadır. Bazı durumlarda tam okuma zaman kaybına neden olmaktadır. Örneğin ansiklopediden bir bilginin aranması, teknik bir kitaptan yöntemlere bakılması, sözlükten bir kelimenin aranması, kitaplardan bazı makale veya paragrafların aranması, gazeteden bir haberin aranması gibi. Böyle durumlarda kitap, sözlük veya ansiklopedinin tamamını okumak yerine bizi ilgilendiren kısımlarını seçmek gerekmektedir. Seçerek okumak okuyucuya zaman kazandırmaktadır. Bu nedenle öğrencilere seçmeli okuma yöntem ve teknikleri de öğretilmektedir.

Seçmeli okumanın bir diğer nedeni de metinlerde de kullanılan dil yapısıdır. Bazı yazarlar yazılarında dil ve dile ilişkin süslemeler yapmaktadırlar. Örneğin, süslü kelime veya cümleler kullanmak, gereksiz dil bilgisi eklemeleri yapmak, bazı kelimeleri alışkanlıkları gereği sürekli tekrarlamak gibi. Bu tür yazılardaki her kelimeyi okumak, okuyucunun dikkatinin dağılmasına ve konudan uzaklaşmasına neden olmaktadır. Oysa söz konusu süslemeleri atlayarak okumak okuyucunun gözü ve zihnini daha az yormaktadır. Ayrıca okuyucu, okuma öncesi belirlediği amacından da fazla uzaklaşmamış olmaktadır. Yani seçmeli okumada okuyucunun gözü ve zihni yazıdaki gereksiz süslemelerle uğraşmamakta ve zaman kaybetmemektedir.

Seçmeli okuma, sorular sorma, bunların cevaplarını yazıdan bulmak için araştırarak okumaya uygun bir yöntemdir. Bunun için yazıyı inceleme, ön bilgilere dayanarak yazının bilgilerini anlamlandırma, karşılaştırma, bütünleştirme ve bir cevap oluşturma işlemleri yapılmaktadır. Seçmeli okumada metnin çeşitli yerleri incelenmekte, bilginin sunulmuş biçimi izlenmekte ve önemli görülen bilgiler seçilerek okunmaktadır. Bu okumada okuyucunun gözü satırlar üzerinde gezmekte, bazı yerlere odaklanmakta, bazı yerleri atlamakta, bu şekilde cümle ve satırlar üzerinde göz gezdirme ve araştırma yapılarak okunmaktadır. Bu nedenle seçmeli okumaya araştırarak okuma da denilmektedir. Bu okumada yeni bilgiler araştırma, bilinen bilgilerin yerini bulma, bilgileri kesinleştirme ve güncelleme söz konusudur. Seçmeli okuma yöntemini uygulamak için öğrencinin göz gezdirme, yerini bulma, kaymağını alma gibi seçmeli okuma tekniklerini iyi bilmesi gerekmektedir.

Seçmeli Okumada Göz ve Zihin: Seçmeli okuma tam okumaya göre farklı uygulanmaktadır. Bu nedenle seçmeli okumada göz ve zihnin çalışma biçimi de farklı olmaktadır. Tam okumada okuyucu metni satır satır okumakta ve metne bağlı ilerlemektedir. Oysa seçmeli okumada okuyucu yazarın bilgi sunuş biçimine bağlı kalmaksızın metnin bazı yerlerini atlayarak, bazı yerlerini seçerek okumaktadır. Yani okuyucu okuma amacına göre metin içinde bağımsız hareket etmekte, istediği bilgileri almakta ve yazardan daha az etkilenmektedir. Bu yöntem okuma sürecinde göz ile zihnin çalışmasını daha farklı etkilemektedir.

Gözleri Zihin Yönetir: Okumaya yeni başlayan öğrenciler sürekli okuyarak kelime tanıma becerilerini geliştirmekte ve giderek kelimeleri daha hızlı tanıyarak okumaktadırlar. Öğrencilerde kelime tanıma becerileri ve zihinsel sözlük gelişmesine paralel olarak okuma ve anlama hızı artmaktadır. Okuma becerileri gelişmiş okuyucularda kelime tanıma işlemi daha hızlı olmakta, yazılar, kelimelerden oluşmuş satırlar biçiminde değil, düşüncelerden oluşmuş satırlar olarak görülmektedir. Yani okurken kelimelerin görüntüleri değil, anlamları öne çıkmaktadır. Okuma becerileri gelişmiş okuyucunun zihni, kelime ve cümlelerin anlamını daha hızlı bulmakta, bunları birbirine bağlayarak düşünceler oluşturmaktadır. Bu beceriler seçmeli okuma yöntemiyle okumayı kolaylaştırmaktadır.

Seçmeli okuma yönteminde okuyucu metindeki satırları tek tek izleyerek düşünceleri anlamak yerine, daha bağımsız hareket etmektedir. Okuyucu, metnin

farklı yerlerini gezerek kendisine yeni bilgiler verecek yerleri aramaktadır. Bu sırada zihin gözleri uyararak metnin farklı yerlerine yönlendirmektedir. Yani zihin gözleri sıkı biçimde kontrol altına almakta ve yönetmektedir. Bu tıpkı kalabalık üzerinde helikopterle gezen ve tepeden kalabalığın hareketlerini izleyen pilota benzemektedir. Zihin, bu şekilde gözleri metnin farklı yerlerine yönlendirerek, gözlerin topladıklarını çabucak birleştirmekte ve düşünceler oluşturmaktadır. Kısaca seçmeli okumada zihin, gözleri sürekli uyararak yönlendirmekte ve okuma sürecini kendisi yönetmektedir.

Düşünceleri Gözler Harekete Geçirir: Okuma sırasında gözler yazıdaki kelimeleri tanımakta ve zihne göndermektedir. Gözler, çeşitli kelimelerin görüntülerini alarak düşünce oluşturma sürecini başlatmaktadır. Yani düşüncelerin harekete geçirilmesi işlemi gözler aracılığıyla yürütülmektedir. Zihin, gözlerin topladığı görüntüleri anlamlandırarak birleştirmekte ve çeşitli düşünceler oluşturmaktadır. Seçmeli okumada metin satır satır okunmadığı için yazarın her düşüncesi alınmamaktadır. Okuyucu metindeki bazı düşünceleri seçmekte bazılarını da atlamaktadır. Böylece seçmeli okumada düşünce oluşturma sürecini yazar değil okuyucunun gözleri belirlemektedir. Bir başka ifadeyle seçmeli okumada düşünceleri yazar değil gözler harekete geçirmektedir.

Gözlerin düşünceleri harekete geçirmesi için belirli bir hızda okuması gerekmektedir. Bir metin küçük parçalar halinde, yani kelime kelime okunduğu zaman bütün çekiciliğini yitirmektedir. Zira kelime kelime okumada göz görüntüleri yavaş bir şekilde zihne aktarmaktadır. Zihin, gözün yavaş gönderdiği görüntüleri birleştirmek için beklemekte, zaman kaybetmekte ve düşünce oluşturma güçleşmektedir. Göz ile zihnin uyumu bozulmaktadır. Bu durumda göz düşünceyi harekete geçirmede başarılı olamamaktadır. Kelime kelime okuma, akıcı okuma becerilerini geliştirememiş çocuk ve yetişkinlerde görülmektedir. Ayrıca tam okuma yönteminde de bazen kelime kelime okuma söz konusu olmaktadır. Seçmeli okumada göz ile zihin uyum içinde belirli bir hızda çalışmaktadır. Zihin satır satır okuma yerine gözleri uyararak metnin farklı yerlerine yönlendirmektedir. Göz, metnin farklı yerlerindeki kelime ve bilgileri seçerek düşünce oluşturmaya başlatmaktadır. Böylece düşünceleri harekete geçirme işlemi yazara bağlı olmaktan uzaklaşmakta ve gözün yönetimine geçmektedir (Landry, 2007; Güneş, 2007; Güneş, 2009; Richaudeau, 2004).

Okuyucu Zihnini Kendisi Yönetir: Seçmeli okumada zihin sadece gözleri değil, düşüncelere de hâkim olmakta ve yönetmektedir. Okuma sırasında zihin, bir taraftan gözün yazıdan topladıklarından düşünceler oluşturmakta, bir taraftan bunları önceki düşüncelerle birleştirmekte ve bir taraftan da gelecek satırlardaki düşünceleri tahmin etmeye çalışmaktadır. Zihin bütün bu süreci yönetmektedir. Zihnin bu şekilde çalışması için gözün hızlı hareket etmesi yanında anlamada da belirli bir hıza ulaşmak gerekmektedir. Anlamada yeterli hıza ulaşılmadığı takdirde gözün topladığı bilgiler iyi işlenememekte, anlam oluşturmada sorunlar yaşanmakta ve birkaç satır sonra ne olacağı tahmin edilememektedir. Yani gözle zihnin işbirliği bozulmakta ve zihin gözleri yönetmekten vazgeçmektedir. Böyle durumda zihin

anlama, tahmin etme, düşünceleri birleştirme, okunan satırları izleme gibi işlemleri iyi yürütememektedir. Gözler yazıların üzerinden hızlı hızlı gidip gelmekte, okunan yazılar anlaşılmadan geçilmektedir. Bu sırada metindeki anlam bütünlüğü kopmakta ve yazarın düşüncesi de kaçırılmış olmaktadır. Böyle okumadan hiçbir sonuç alınamamaktadır.

Seçmeli okumanın etkili olması için okunanları iyi anlamak ve zihinde yapılandırmak gerekmektedir. Seçmeli okumada metnin bazı yerleri atlanarak okunmakta, bu süreçte yazarın metinde verdiği bilgi ve düşünceleri sunuş biçimine ve sırasına bağımlı kalınmamaktadır. Yani okuyucunun zihni yazardan bağımsız hareket etmekte ve metnin farklı yerlerinden bilgiler toplamaktadır. Bu nedenle seçmeli okumada gözlerin metnin çeşitli yerlerinden topladığı bilgileri bütünleştirmek ve anlamlandırmak tam okumaya göre daha zor olmaktadır. Ancak seçmeli okumada okuyucunun zihni metnin farklı yerlerinden alınan bilgileri bütünleştirerek düşünce oluşturma becerilerini geliştirmektedir. Okuyucu bu becerilerini kullanarak oluşturduğu yeni anlamları ön bilgileriyle bütünleştirerek zihninde yapılandırmaktadır (Landry, 2007; Güneş, 2007; Güneş, 2009; Richaudeau, 2004; Lachapelle, 2001; Saskatchewan, 2000; Saskatchewan, 2001; Giasson, 1996).

Seçmeli okumada düşünce oluşturma ve anlamı yapılandırma süreci, okuyucunun çabalarıyla yazardan bağımsız olarak gerçekleştirilmektedir. Yani okuyucu düşünce oluşturma sürecine ve oluşturduğu düşüncelere kendisi yön vermekte, zihnini yazara teslim etmemektedir. Okuyucu anlama modelini hem okuduğu metinlerle hem de kendi çabalarıyla geliştirmektedir. Yani seçmeli okumada anlama modeli oluşturma sürecini okuyucu kendisi yönetmektedir. Giderek okuyucu anlama modeline göre bakış açısı oluşturmakta ve bu doğrultuda seçimler yapmaktadır. Seçmeli okumada anlamı etkili biçimde yapılandırmak için okuyucunun ön bilgilerini harekete geçirme, okuma amacını belirleme, tahmin etme, sorgulama gibi çalışmaları yapması önemli olmaktadır.

Zihni Yönetme Becerilerini Geliştirme

İlk ve ortaokul düzeyindeki öğrencilerin 'zihin yönetimi' becerilerini geliştirmek ve yazardan etkilenmelerini en aza indirmek için bazı hususlara dikkat edilmelidir. Bunların başında metin, kitap ve yazar seçimi gelmektedir. Ardından anlama becerilerini geliştirme, tam okuma tekniklerini iyi uygulama ve zihin yönetimi eğitimi gelmektedir.

1. Kitap ve Yazar Seçme

İlk ve ortaokul düzeyinde önce temel okuma becerilerini geliştirmeye ağırlık verilmektedir. Bu amaçla öğrencilerin kelime tanıma becerilerini geliştirme ve kelimeleri daha hızlı tanıyarak akıcı okumaları üzerinde durulmaktadır. Ardından zihinsel sözlük geliştirme, okuma ve anlama hızını artırma çalışmaları yapılmaktadır. Birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar öğrencilere çok sayıda metin ve kitap okutulmaktadır. Öğretmen bu etkinliklerde okuma tekniklerini iyi uygulamalı ve

zihin yönetimi konusunda gerekli önlemleri almalıdır. Aksi takdirde öğrencilerin okudukları kitaplardan ve yazardan doğrudan etkilenmeleri kaçınılmaz olmaktadır. Zihin yönetimi becerilerini yeterince geliştiremeyen öğrenciler yazarın aktardığı her bilgi ve olayı doğru kabul ederek aynen almaktadırlar. Bunun için ilk ve ortaokul düzeyinde metin ve kitap seçimine gereken önem verilmelidir.

Öğrencilerin okuduklarını anlamaları, üzerinde düşünmeleri, sorgulamaları, dil ve zihinsel becerilerini geliştirmeleri için kitaplar belirli ölçütlere göre seçilmelidir. Kitap seçiminde zihin yönetiminin temelini oluşturan eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, problem çözme, araştırma, girişimcilik, karar verme gibi becerileri geliştirici özelliklere dikkat edilmelidir. Hep aynı yazarlar yerine farklı yazarların eserlerine yer verilmelidir. Ayrıca kitapların eğitim, sosyolojik, dil ve basım yönüyle çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ilkelere uygun olmasına özen gösterilmelidir. Kitaplarda sorun çözme, çok yönlü düşünme, akıl yürütme, mantık oyunları, sorgulama, karar verme, girişimcilik, kişisel ve sosyal değerleri geliştirici hikâye, olay vb. olmalıdır. Öğrenci bunları okumalı, kendini ve zihnini geliştirerek geleceğine yön vermelidir.

Kitap seçiminde dikkate alınacak ikinci husus ise okuma ilgisidir. Bir öğrencinin okuduğu kitaptan ne öğrenip öğrenmediği, zekâsından çok okuma ilgisine bağlıdır. Bu nedenle okuma ilgisi öğrencinin kitabı okumasında doğrudan belirleyici olmaktadır. Örneğin ilgiye dönük bir kitap, aynı güçlük düzeyindeki diğer bir kitaba göre daha kolay anlaşılabilir ve okunmaktadır. İlgi çekici olmayan bir kitap öğrenciyi zor gelmekte ve öğrenci kitabı okumamaktadır. Bu nedenle öğrencinin okuma ilgisi dikkate alınmalıdır. Bazı kitaplar öğrenciyi tutsak alabilmekte, büyülemekte ve pasifleştirmektedir. Örneğin altın yumurtlayan tavuk/kaz, sihirli değnek/ sopa, sihirli lamba, dile benden ne dilerse, cinler, periler, uçan halılar vb. kitaplar öğrencileri pasifleştirmekte ve erken yaşlarda kolay para kazanma yollarına yönlendirmektedir. Bazı kitaplar ise öğrenciyi etkinleştirerek ilgilendiği konularda araştırmalar yapmasını ve bilgi toplamasını sağlamaktadır. Böyle durumlarda öğrenci, ilgisine dönük heyecan duymakta, büyük çabalar göstermekte ve zihnini daha iyi yönetmektedir. Bu nedenle aileler ve öğretmenler, öğrencileri etkinleştiren kitaplara ağırlık vermelidirler.

2. Anlama Becerilerini Geliştirme

Zihni iyi yönetme açısından anlama becerilerini de geliştirme büyük önem taşımaktadır. Yapılandırıcı yaklaşımda öğrencilerin anlama becerilerini dolaylı olarak geliştirmeyi beklemek yerine, doğrudan öğretim çalışmalarına ağırlık verilmektedir. Bu amaçla anlama süreçleri üzerinde durulmakta ve çeşitli anlama teknikleri öğretilmektedir. Ayrıca öğrencinin düşünme, inceleme, seçim yapma, tahmin etme, sorgulama, çıkarım yapma, sıralama, sınıflama, ilişkilendirme, sebep-sonuç ilişkileri kurma, analiz-sentez yapma, değerlendirme gibi zihinsel becerilerini geliştirici etkinliklere yer verilmektedir. Böylece yazının anlamını araştırmak, keşfetmek, zihinde yapılandırmak ve zihni yönetmek daha kolay olmaktadır.

Yapılandırıcı yaklaşıma göre anlama etkinlikleri aynı zamanda zihinsel bir model oluşturma aracı olmaktadır. Öğrencinin metindeki bilgileri seçme, sıralama, düzenleme ve yapılandırma gibi işlemleri sürekli yapması, giderek zihninde bir model oluşturmasını getirmektedir. Buna “anlama modeli” denilmektedir. Anlama modeli, metinden alınan bilgilerin işlenmesini ve zihinde düzenlenmesini kolaylaştırmaktadır. Anlama modeli, okunan metinlerle geliştirilmekte ve zenginleştirilmektedir. Aynı tür metinlerin ve yazarların okunması anlama modelinin dar ve sınırlı olmasını getirmektedir. Böylece öğrenci anlama modeline göre bir dünya algısı ve bakış açısı oluşturmaktadır. Öğrencilere çeşitli metinler vererek ve anlama tekniklerini öğretmekle anlama modellerini geliştirmelerine yardım edilmelidir.

Diğer taraftan beyin araştırmalarında anlama sürecinin aşamaları, geliştirilecek beceriler, kullanılacak yöntem ve teknikler saptanmıştır. Bu araştırma ve çeşitli deneysel çalışmalarda anlama becerilerini geliştirmek için tahmin etme, sorgulama, özetleme ve açıklama tekniklerinin çok etkili olduğu ortaya çıkmıştır (Güneş, 2007; Güneş, 2009; National Reading Panel, 2000). Çeşitli deneysel araştırmalarda anlama becerilerinin doğrudan öğretildiği öğrencilerin üst düzeyde başarılı oldukları ortaya çıkmıştır. Anlama becerilerinin giderek geliştiği, sonraki yıllarda da sağlam ve kalıcı olduğu gözlenmiştir. Böylece zihni geliştirme ve etkili yönetme açısından öğrencilere ilk yıllardan itibaren anlama beceri ve tekniklerinin öğretilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

3. Tam Okuma Tekniklerini İyi Uygulama

Okuma çalışmalarında tam okuma temel yöntemdir. Bu yöntem okuma becerilerini geliştirmek amacıyla çocuk, genç ve yetişkin eğitiminde kullanılmaktadır. Öğrencinin zihnini daha iyi yönetmesi için tam okuma tekniklerinin iyi uygulanması gerekmektedir. Bunun için okuma öncesi, okuma ve okuma sonrası olmak üzere üç aşamalı çalışmalar yapılmakta, her aşamada bazı tekniklere yer verilmektedir.

a.Okuma Öncesi Aşama: Okumaya başlamadan önce bazı hazırlık ve planlama çalışmaları yapılmalıdır. Bunlar zihinsel hazırlık; ön bilgileri harekete geçirme, tahmin etme amaç belirleme, metni inceleme ve anahtar kelimelerle çalışma etkinlikleridir. Zihin yönetimi becerilerini etkileyen bazı etkinlikler aşağıda açıklanmaktadır.

Zihinsel hazırlık yapma: Yapılandırıcı yaklaşıma göre okumaya başlamadan önce öğrencinin zihni okumaya hazırlanmalıdır. Bunun için ön bilgileri harekete geçirme, metnin içeriğini tahmin etme ve amaç belirleme çalışmalar yapılmalıdır.

-Ön bilgileri harekete geçirme: Öğrencini önceden öğrendiklerini ve ön bilgilerini harekete geçirme çalışmalarıdır. Bunun için öğrenciye okunacak metinle ilgili çeşitli sorular sorulmalı, günlük yaşamla ilişkiler kurulmalıdır.

-Metnin içeriğini tahmin etme: Öğrencinin metnin adı, alt başlıkları ve görsellerinden yararlanarak metnin içeriğini tahmin etmesidir. Bu çalışmalar aynı

zamanda öğrencinin ilgisini çekmek, merak uyandırmak ve anlamayı geliştirmek için yapılmaktadır. Tahminler sözlü veya yazılı olarak alınabilir. Tahminlerin doğruluğu ve gelişimi düzenli izlenmelidir.

-Amaç belirleme: Okuma çalışmaları amaçlı yapılmalıdır. Bunun için öğrenci amaç belirleme tekniğini iyi öğrenmelidir. Amaç belirlemede “Bu metni niçin okuyorum? Ne öğrenmek istiyorum?” gibi çeşitli sorular sorulabilir. Amaç belirleme, okuma sürecini kontrol etmeyi ve zihni yönetmeyi kolaylaştırır.

Metni gözden geçirme: Okuma amacını belirledikten sonra metnin yapısını, düzenini ve önemli yerlerini keşfetmek için metni göz gezdirerek okuma işlemi yapılmalıdır. Bu uygulama zihinsel süreçleri harekete geçirmekte, geliştirmekte ve zihni yönetmektedir.

Okuma öncesi uygulanan bu teknikler öğrencinin okuma etkinliklerini bilinçli ve amaçlı yürütmesine, anlama modelini geliştirmesine ve zihnini daha iyi yöneterek yazardan daha az etkilenmesine yardım etmektedir.

b.Okuma Aşaması: Bu aşama metni derinlemesine okuma ve anlamayı içermektedir. Yapılandırıcı yaklaşıma göre bu aşamada kelime, cümle, paragraf ve metni anlama, bilgiyi zihinde yapılandırma ve uygulama çalışmaları yapılmaktadır. Bunlar aşağıda açıklanmaktadır.

Anlama: Anlamada önce metnin küçük yapılarının anlamı bulunmakta ardından büyük yapıların anlamları birleştirilmektedir. Metnin küçük yapılarını anlamak için kelimeleri tanıma, cümle içinde bağ kurma, noktalama işaretlerinden ve dil bilgisi ipuçlarından yararlanma, bağlaçların anlamını yorumlama çalışmaları yapılmaktadır. Metnin büyük yapılarını anlamak için cümleler arasında bağ kurma, paragrafın ana düşüncesini ve yan düşünceleri belirleme, paragraflar arasında bağ kurma, görselleri inceleme, metnin ana düşüncesini ve yan düşünceleri belirleme, metnin konusunu, yapısını belirleme, özetleme gibi çalışmalar yapılabilir. Metni okuduktan sonra karşılaştırmalar yapma, varlıkları, olayları sınıflama, çıkarım ve sorgulama yapma, metne uygun başlık belirleme gibi çalışmalar yapılabilir. Bu çalışmalarla öğrenci metni incelemekte, yeni bilgileri araştırmakta, anlamakta, sorgulamakta, yorumlamakta ve derinlemesine anlamış olmaktadır.

Zihinde Yapılandırma: Metnin önemli noktalarını belirleme, okuma öncesi yapılan tahminleri doğrulama, kendi bilgileriyle okuduğu bilgiler arasında bağlar kurma, metnin konusunu belirleme, yazarın hareket ettiği noktaları belirleme, ana düşünceyi ve yardımcı düşünceleri bulma, yazarın amacını belirleme, bilgileri sıralama, sınıflama, ilişkilendirme, düzenleme, bilgileri yeniden kullanma ve hatırlama için zihninde düzenleme, sorgulama ve çıkarım yapma, anahtar kelimeleri kullanma, karşılaştırmaları ve örnekleri kullanma vb. çalışmalar yapılabilir.

Bilgiyi Uygulama: Yapılandırıcı yaklaşıma göre öğrenilenlerin uygulamaya aktarılması gerekmektedir. Bu amaçla öğrencinin öğrendiklerine ilişkin kendi yaşantısından ve günlük hayattan örnekler vermesi, ortaya konulan sorunları belirlemesi ve onlara farklı çözümler bulması, metindeki düşüncelerle kendi düşünceleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemesi, verilen örneklerin

konuya uygun olup olmadığını sorgulaması, öğrendikleriyle ilgili çıkarımlar yapması, eksik bırakılan metni tamamlaması, çevresindeki sosyal olaylarla ilişkilendirmesi, anlamlandırması ve yorumlaması çalışmaları yapılmalıdır (Güneş, 2007; Güneş, 2009).

Okuma sırasında yapılan bu çalışmalar öğrencinin dil, zihinsel, duygusal ve sosyal becerilerini geliştirmesine ve zihnini daha iyi yönetmesine yardım etmektedir.

c. Okuma Sonrası Aşama: Okuma sonrasında ise değerlendirme çalışmaları yapılmaktadır. Bunlar metinde aktarılan bilgileri değerlendirme, sorgulama, eleştirme, yorumlama, nedenleri, sorunları ve yazarın bakış açısını değerlendirme, anlamayı değerlendirme ve okuma amacına ulaşma durumunu belirleme gibi çalışmalar olmaktadır. Bütün bu çalışmalar öğrencinin metni, yazarı ve kendi okumasını değerlendirmesine, başlangıçta belirlediği okuma amacına ulaşma durumunu saptamasına, yeni anlam ve bilgiler üretmesine ve kendi zihnini yönetmesine yardım etmektedir.

4. Zihni Yönetme Eğitimi

Öğrenme sürecinde hem fiziksel hem de zihinsel işlemlerden yararlanırız. Örneğin yazı yazarken hem fiziksel hareketler yapar hem de zihnimizi kullanırız. Derse veya sınava çalışırken zihnimizde bir dizi işlem ve süreç gerçekleşmektedir. Öğrenmede fiziksel hareketler kadar zihinsel hareketler de önemli olmaktadır. Spor antrenörleri öğrencilere yüksekten atlamak için ayaklarını nasıl kullanacaklarını öğretirler. Bu eğitim fiziksel hareketlerin nasıl kullanılacağını ve bedenin nasıl yönetileceğini içermektedir. Aynı işlem zihinsel çalışmalar için de geçerlidir. Öğrenmede ve günlük yaşamda zihnimizi nasıl kullanacağımıza yönelik eğitim yapılmaktadır. Buna zihin hareketleri eğitimi ya da zihin yönetimi denilmektedir.

Öğrenme sürecinde zihnimizde çeşitli işlem ve süreçler uygulanmaktadır. Bu süreç ve işlemlerin çoğu birey tarafından farkına varılmadan yürütülmektedir. Herkesin zihin hareketleri kendine özgüdür. Zihin yönetimi eğitimi, bunların her birini tanıma ve bilinçli olarak uygulama üzerinde durmaktadır. Bu alanın temsilcisi Antoine de La Garanderie zihinsel süreçleri beş başlık altında toplamaktadır. Bunlar dikkat, hafıza, anlama, düşünme ve hayal gücü olmaktadır. Zihin yönetimi eğitimi, zihinsel süreçleri bilinçli olarak inceleme, tanıma ve geliştirmeye yönelik etkinlikleri içermektedir (Garanderie, 2007). Bunun için dikkat, öğrenme, anlama, düşünme, hayal etme gibi çalışmalara ağırlık verilmektedir. Zihin yönetimi eğitimi sayesinde öğrencinin kendi dikkat, anlama, düşünme ve öğrenme biçiminin farkına varması, bunları iyileştirerek zihnini geliştirmesi beklenmektedir. Anaokulundan emekliliğe kadar herkese yönelen bu eğitim öğretmen yetiştirmede de dikkate alınmaktadır.

İlk ve ortaokul öğrencilerinin zihin yönetimi becerilerini geliştirmek için dikkat toplama ve sürdürme, öğrenme becerilerini geliştirme, düşünmeyi zenginleştirme, anlamayı derinleştirme, hayal gücünü genişletme çalışmaları yapılmaktadır. Ardından

geliştirilen bu beceriler bir dersi öğrenme, gözden geçirme, problem çözme, yazılı ifade becerilerini iyileştirme, imlayı düzeltme, süreyi kontrol etme ve yönetme, kendini değerlendirme gibi etkinliklerde uygulanmaktadır. Böylece öğrencinin geliştirdiği zihin yönetimi becerilerini uygulamaya nasıl aktardığı kontrol edilmektedir.

Benzer çalışmalar okuma öğretiminde de uygulanmaktadır. Okuma ve zihin yönetimi becerilerini geliştirmek için önce dikkat becerilerini geliştirme çalışmaları yapılmaktadır. Öğretmen okuma sürecinde öğrencilerin dikkat toplama ve sürdürme durumlarını izlemelidir. Ardından anlama, düşünme, sorgulama, öğrenme ve hayal kurma çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Öğrencilere anlama, düşünme, sorgulama, öğrenmeyi öğrenme ve hayal kurma teknikleri öğretilmelidir. Bu teknikleri çeşitli okuma etkinliklerinde nasıl uyguladıkları izlenmelidir. Özellikle farklı metinleri okuma etkinliklerinde zihni yönetme becerileri kontrol edilmelidir.

Sonuç

Okuma, öğrencilerin dil, zihinsel ve sosyal becerileri geliştiren önemli bir alandır. Okuma öğretiminde zihin yönetimi becerileri de önemli olmakta ve öğrencilerin gelişimine doğrudan katkı sağlamaktadır. Öğrencilerin çeşitli derslerde başarılı olmaları, okuma ve zihni yönetme becerilerini geliştirmelerine bağlı bulunmaktadır. Bunun için öğrencilerin zihni yönetme becerileri geliştirilerek kendi zihinlerini yönetmeleri sağlanmalıdır. Bu süreçte tam okuma teknikleri iyi öğretilmeli, anlama modellerini geliştirmeye yardım edilmeli, metin ve yazar seçimine dikkat edilmeli, farklı yazarlara ait kitap ve metinleri okumaları sağlanmalıdır. Aksi takdirde öğrencinin okuduğu metnin yazarına teslim olması, yazar tarafından yönlendirilmesi, tek tip ve sınırlı bir anlama modeli geliştirmesi kaçınılmaz olmaktadır. Bu durum giderek öğrencinin zihnini şartlandırmakta, çok yönlü düşünme ve esnek bir zihin yapısı oluşumunu engellemektedir.

Zihin yönetimi becerilerinin kazanılması ve kullanılması sosyal yaşam için de gerekli olmaktadır. Bu becerilerin gelişimi, öğrencilerin kişiliklerini geliştirmeleri ve yaşadıkları toplumla sağlıklı ilişkiler kurmaları açısından zorunlu görülmektedir. Birey, çevresini saran dünyayı, olayları, olguları, geçmişini okuyarak ve zihnini kullanarak kontrol etmeyi öğrenmektedir. Bu durum bilgiyi algılama, ilişkilendirme, genişletme, sorgulama, yorumlama, özetleme kısaca öğrenme durumlarını zenginleştirmektedir. Böylece birey karar verme, seçme, amaçlarını gerçekleştirme, ihtiyaçlarını ve haklarını savunma becerilerini geliştirmektedir. Bu anlayıştan hareketle öğrencilerin okuma ve zihni yönetme becerilerini geliştirmek için gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Öğretmenler sınıf düzeyleri yükseldikçe okuma ve diğer etkinliklerde öğrencilerin zihin yönetimi becerilerini uygulama durumlarını izlenmelidirler.

Sonuç olarak okuma ve zihni yönetme becerileri, teknoloji çağının sorumluluklarını yerine getirecek ve yeni bilgiler üretecek bireyler yetiştirmede önemli bir role sahiptir. Dileğimiz öğrencilerimizin bu becerileri geliştirmeleri, kendilerine ve ülkemizin geleceğine yön vermeleridir.

Kaynakça

- Brossard, M. (2002). "Construction des Connaissances et Pratiques d'écrit", *Perspectives*, XXXI, (2), juin, Unesco.
- Chauveau, G. (2001). *Comprendre l'enfant apprenti-lecteur*. Paris : RETZ
- Fijalkow, J. (2000). *Sur la lecture*. Paris: ESF.
- Garanderie, A. (2007). "Des chemins pour apprendre" Au siège de la Fondation d'Auteuil", *40 rue Jean de la Fontaine*, Paris.
- Giasson, J. (1996). *La compréhension en lecture*. Boucherville : Gaëtan Morin.
- Giasson, J. (1995). *La lecture : De la théorie à la pratique*, Éditeur Gaëtan Morin, Montréal.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe Öğretimi ve Zihinsel Yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Güneş, F. (2007a). *Ses Temelli Cümle Yöntemi ve Zihinsel Yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Güneş, F. (2009). *Hızlı Okuma ve Anlamı Yapılandırma*. Ankara: Nobel Yay..
- Jay, B. (1996). *Quelles pistes pour la formation du lecteur de textes littéraires au CM2 ?*. Une approche par la nouvelle MEMOIRE C.A.F.I.M.F
- Lachapelle, C. (2001). *Les stratégies de compréhension en lecture*, Ministère de l'Éducation de la Saskatchewan.
- MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2005). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: MEB Basımevi.
- National Reading Panel (2000). "Teaching children to read : an evidence-based assessment of the scientific research literature on reading and its implications for reading instruction". Rockville : National Institute of Child Health and Human Development (NICHD).
- Richaudeau, F. (2004). *Méthode de Lecture Rapide*. Paris: Retz.
- Saskatchewan. (2001). *Philosophie et méthodes d'enseignement*, Ministère de l'Éducatio de la Saskatchewan.
- Saskatchewan. (2000). *Programme d'études*, Ministère de l'Éducation de la Saskatchewan.